



Mirzaqulova R.M.

Termiz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

Muhammadova S. Yo

Termiz davlat pedagogika instituti talabasi

Annostatsiya : Mazkur maqolada logistika tushunchasiga tarif berilib , sohasining maqsad vazifalari yoritilib o'tilgan . Logistika turlariga izoh berilib , bu sohaning samaradorligini oshirishning afzalliklari keltirib o'tilgan .

Kalit so'zlar : Logistika , Ta'minot logistikasi, Taqsimot logistikasi, Transport logistikasi, Axborot logistikasi.

Kirish : Logistika — bu tovarlar, xizmatlar, axborot va resurslarni ishlab chiqarish joyidan iste'molchilarga yetkazib berish jarayonini rejalashtirish, boshqarish va optimallashtirish bilan shug'ullanadigan fan va amaliyot sohasidir.

Logistikaning asosiy maqsadi – moddiy va axborot oqimlarini samarali boshqarish orqali ta'minot zanjirini optimallashtirish. Quyidagi vazifalar asosiy hisoblanadi:

1. Tovarlar va resurslarni harakatlantirish – ishlab chiqarishdan iste'molchilargacha bo'lgan jarayonni muvofiqlashtirish.
2. Xarajatlarni kamaytirish – ortiqcha transport, saqlash va ishlab chiqarish xarajatlarini optimallashtirish.
3. Vaqtni tejash – mahsulotlar va xizmatlarni o'z vaqtida yetkazib berish.
4. Ombor va zaxiralarni boshqarish – ortiqcha yoki yetarli bo'lmagan zaxiralarning oldini olish.
5. Mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirish – mahsulotni tez va ishonchli yetkazib berish orqali mijoz qoniqishini ta'minlash.

Logistika quyidagi asosiy yo'nalishlarni o'z ichiga oladi:





1. Ta'minot logistikasi – xomashyo va materiallarni yetkazib berish jarayonini boshqarish.
2. Ishlab chiqarish logistikasi – mahsulot ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish.
3. Taqsimot logistikasi – tayyor mahsulotlarni mijozlarga yetkazib berish.
4. Transport logistikasi – yuk tashish yo'nalishlarini rejalashtirish va boshqarish.
5. Ombor logistikasi – mahsulotlarni saqlash va inventarizatsiya qilish.
6. Axborot logistikasi – logistika jarayonlarini boshqarish uchun axborot tizimlaridan foydalanish.

Logistika samarali tashkil etilganda, xarajatlar kamayadi, mahsulotlar o'z vaqtida yetkaziladi va biznes samaradorligi oshadi.

Taqsimot logistikasi (Distribution Logistics) – bu mahsulotlarni ishlab chiqaruvchidan yakuniy iste'molchiga yoki savdo nuqtalariga yetkazib berish jarayonini boshqarish va optimallashtirish bilan shug'ullanadigan logistika sohasi. Bu jarayon quyidagi asosiy bosqichlarni o'z ichiga oladi:

1. Ombor menejmenti – mahsulotlarning saqlanishi, joylashuvi va zaxiralarning optimal boshqarilishi.
2. Transport logistikasi – mahsulotlarni to'g'ri transport turi orqali samarali yetkazib berish.
3. Buyurtmalarni boshqarish – mijozlar buyurtmalarini qabul qilish, qayta ishlash va yetkazib berish jarayoni.
4. Ta'minot zanjiri – butun jarayonning samarali ishlashi uchun ishlab chiqaruvchi, yetkazib beruvchi va iste'molchi o'rtasidagi integratsiya.
5. Mijozlarga xizmat ko'rsatish – mahsulotni to'g'ri joyga, to'g'ri vaqtda va sifatli yetkazib berishni ta'minlash.

Taqsimot logistikasi samaradorligi kompaniya xarajatlarini kamaytirish, yetkazib berish tezligini oshirish va mijozlar qoniqishini ta'minlashga yordam beradi.

Ishlab chiqarish logistikasi (Production Logistics)





Ishlab chiqarish logistikasi – bu xomashyo va materiallarni ishlab chiqarish jarayoniga yetkazish, ishlab chiqarish bosqichlarini optimallashtirish va tayyor mahsulotni keyingi taqsimotga tayyorlash bilan shug‘ullanadigan logistika sohasi.

Asosiy vazifalari:

1. Xomashyo va materiallarni boshqarish – ishlab chiqarish uchun zarur bo‘lgan resurslarni o‘z vaqtida va optimal miqdorda yetkazib berish.
2. Ichki logistika – ishlab chiqarish sexlari va bo‘limlari o‘rtasidagi material harakatini boshqarish.
3. Ishlab chiqarish jarayonini optimallashtirish – resurslardan samarali foydalanish va ishlab chiqarishning uzluksizligini ta‘minlash.
4. Tayyor mahsulotlarni omborlarga yoki taqsimot kanallariga yetkazish – ishlab chiqarish tugagandan so‘ng mahsulotlarni saqlash va jo‘natish jarayonlarini muvofiqlashtirish.
5. Chiqindilarni boshqarish – ishlab chiqarish natijasida hosil bo‘ladigan ortiqcha material va chiqindilarni qayta ishlash yoki yo‘q qilish.

Ishlab chiqarish logistikasi korxonaning samaradorligini oshirish, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish va mahsulot sifatini yaxshilashga yordam beradi.

Taqsimot logistikasi (Distribution Logistics)

Taqsimot logistikasi – bu mahsulotlarni ishlab chiqaruvchidan yakuniy iste‘molchiga yoki savdo nuqtalariga samarali yetkazib berish jarayonlarini rejalashtirish, boshqarish va optimallashtirish bilan shug‘ullanadigan logistika sohasi.

Taqsimot logistikasi vazifalari:

1. Mahsulotlarni saqlash va ombor menejmenti – mahsulotlarni to‘g‘ri sharoitda saqlash va kerakli joylarga tayyorlab qo‘yishi
2. Buyurtmalarni boshqarish – mijozlar buyurtmalarini qabul qilish, qayta ishlash va yetkazib berish.
3. Transport va yetkazib berish tizimi – tovarlarni eng samarali transport vositalari yordamida yetkazib berish.
4. Distributor va vositachilar bilan hamkorlik – mahsulotlarni bozor talabiga muvofiq taqsimlash.





5. Mijozlarga xizmat ko'rsatish – mahsulotni sifatli, tez va ishonchli tarzda yetkazib berish.

6. Logistik xarajatlarni optimallashtirish – yetkazib berish jarayonlarini tejamkor va samarali tashkil etish.

Taqsimot logistikasi kompaniyaning yetkazib berish zanjirini tezkor va samarali ishlashini ta'minlab, xarajatlarni kamaytirish va mijozlarning qoniqish darajasini oshirishga xizmat qiladi.

Transport logistikasi (Transport Logistics)

Transport logistikasi – bu xomashyo, mahsulot yoki yuklarni bir joydan ikkinchi joyga samarali va iqtisodiy jihatdan foydali tarzda yetkazib berish jarayonlarini rejalashtirish, boshqarish va optimallashtirish bilan shug'ullanadigan logistika sohasi. Transport: tushunchasi va turlari

Bozor iqtisodiyoti sharoitida transport korxonalarini (tovarlarni taqsimlash jarayonining boshqa ishtirokchilari kabi) logistika zanjirida yagona iqtisodiy natijani olishga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Bunga ko'pgina omillar ta'sir ko'rsatmoqda, ular orasida quyidagilar ta'kidlanishi mumkin: transport xizmatlari bozorida shakllangan bozor, korxonalar va transportning har xil turlari o'rtasidagi raqobat, iste'molchilar tomonidan transport xizmatlari sifatini va tariflariga qo'yiladigan talablarning kuchayishi va boshqalar. Shunday qilib, transport tufayli tovarlarni taqsimlashning logistika jarayoni (xom ashyo va materiallar yetkazib beruvchilardan tortib, har xil vositachilarni qamrab oladigan va tayyor mahsulot iste'molchilariga qadar) yagona texnologik zanjirga aylanadi va transport va ishlab chiqarish jarayonining ajralmas qismiga aylanadi. Ushbu zanjirda transportning asosiy vazifalari tovarlarni ko'chirish va ularni saqlashdir.

Transport - bu odamlar va yuklarni tashish bilan shug'ullanadigan moddiy ishlab chiqarish sohasi. Maqsadga ko'ra transportning ikkita asosiy guruhi mavjud: Jamoat (umumiy foydalanish) transporti - bu xalq xo'jaligining barcha tarmoqlari va aholining yuk va yo'lovchilar tashish ehtiyojlarini qondiradigan sektori. Jamoat transporti aylanish sohasi va aholiga xizmat ko'rsatadi. Ko'pincha magistral deb ataladi. Jamoat transporti tushunchasi temir yo'l transporti, suv transporti (dengiz va daryo), avtomobil, havo transporti va quvur transportini qamrab oladi. Umumiy foydalanish transporti Sanoat ichidagi transport, shuningdek umumiy foydalanish tashkilotlariga tegishli bo'lgan barcha turdagi transport vositalari. Umumiy foydalanish transportida tovarlar harakatini tashkil etish ishlab chiqarish logistikasini o'rganish predmeti





hisoblanadi. Transport logistikasi predmeti - umumiy maqsadlardagi transport orqali tovarlar harakatini tashkil etish bilan bog'liq vazifalar to'plami. Transport logistikasining asosiy tamoyili umuman logistika xarajatlarni optimallashtirishdir. Transportda yuk tashish ko'lami va yo'nalishlar oralig'i tufayli tejab qolingan holda erishish mumkin.

Transport logistikasining vazifalari:

- Transport vositalarining turini tanlash;
- Transport jarayonini ombor va ishlab chiqarish bilan birgalikda rejalashtirish;
- Har xil transport turlarida transport jarayonlarini birgalikda rejalashtirish (multimodal transport sharoitida);
- Transport va ombor jarayonining texnologik birligini ta'minlash;
- Yetkazib berishning oqilona yo'nalishlarini aniqlash.

GOST quyidagi ko'rsatkichlar guruhlarini aniqlaydi:

1. Yukni o'z vaqtida yetkazib berish ko'rsatkichlari.

- a) belgilangan vaqtda yetkazib berish;
- b) tovarlarning kelishi chastotasi;
- v) yuklarni tashish zaruriyati.

2. Tashiladigan yuklarning xavfsizligi ko'rsatkichlari.

- a) yo'qotishsiz;
- b) zarar etkazmasdan;
- d) ifloslanishsiz.

3. Iqtisodiy ko'rsatkichlar.

- a) har xil turdagi yuklarni tashish uchun birlik xarajatlari;
- b) tovarlarni yetkazib berish uchun aniq xarajatlar;
- v) yuk ortish-tushirish va omborxonalarni ishlab chiqarish xarajatlari;





d) transport xarajatlarining mahsulot (tovarlar) qiymatidagi ulushi. Ushbu standartga muvofiq transport xizmatlari sifatining

ko'rsatkichlari quyidagi asosiy talablarga javob berishi kerak:

Yuk tashish sifatining iste'molchilar (jismoniy va yuridik shaxslar)

ehtiyojlariga muvofiqligini ta'minlash;

Yuk tashishning barcha xususiyatlarini tavsiflash, ularning

yaroqliligini belgilash, shuningdek maqsadlarga muvofiq

xaridorlarning aniq ehtiyojlarini qondirish;

Barqarorlik;

Yuk tashish sifati darajasini har tomonlama baholashda

indiqlatorlarning o'zaro almashinishini istisno qilish.

Yuk tashish sifati darajasini oshirish uchun ko'rsatilayotgan

xizmatlarning sifatini vaqti-vaqti bilan tekshirish kerak. Buning uchun

iste'molchilar o'rtasida so'rovnomadan foydalanish mumkin. [1]

Transport logistikasi vazifalari:

1. Optimal transport vositasini tanlash – yukning turi, hajmi, masofa va vaqt talablariga qarab avtomobil, temir yo'l, havo, dengiz yoki kombinatsiyalangan transport vositalaridan foydalanish.

2. Marshrutni rejalashtirish – eng qisqa, xavfsiz va samarali yo'nalishni tanlash.

3. Yuk tashish jarayonlarini boshqarish – mahsulotlarni yuklash, tushirish va yetkazib berish jarayonlarini muvofiqlashtirish.

4. Xarajatlarni optimallashtirish – yoqilg'i sarfi, bojxona to'lovlari va boshqa xarajatlarni minimallashtirish.

5. Yuk xavfsizligini ta'minlash – mahsulotning sifatini va butunligini saqlash, transport sug'urtasi va xavfsizlik choralari ko'rish.

6. Yuk tashish hujjatlarini yuritish – bojxona va transport hujjatlarini to'g'ri rasmiylashtirish.





7. Yetkazib berish vaqtini nazorat qilish – yuklarning belgilangan muddatda manzilga yetib borishini ta'minlash.

Transport logistikasi kompaniyaning ta'minot zanjiri samaradorligini oshirib, mahsulotni o'z vaqtida yetkazib berish va mijozlar qoniqishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Ombor logistikasi (Warehouse Logistics)

Ombor logistikasi – bu mahsulotlarni qabul qilish, saqlash, saralash, joylashtirish va jo'natish jarayonlarini rejalashtirish, boshqarish va optimallashtirish bilan shug'ullanadigan logistika sohasi. Bu jarayon omborlarda mahsulotlarni samarali joylashtirish va harakatini ta'minlash orqali ta'minot zanjirining uzluksizligini kafolatlaydi.

Ombor logistikasi vazifalari:

1. Mahsulotlarni qabul qilish – omborga kelgan mahsulotlarni ro'yxatga olish, sifati va miqdorini tekshirish.
2. Mahsulotlarni joylashtirish – omborda tovarlarni optimal joylashtirish orqali joydan samarali foydalanish.
3. Inventarizatsiya va zaxira nazorati – mahsulotlarning mavjudligini kuzatish va zaxiralarni optimallashtirish.
4. Buyurtmalarni tayyorlash – mijozlar buyurtmalariga muvofiq mahsulotlarni yig'ish, qadoqlash va jo'natishga tayyorlash.
5. Yuklarni jo'natish va taqsimot – mahsulotlarni to'g'ri transport vositalariga yuklab, kerakli manzilga yetkazish.
6. Ombor maydonidan samarali foydalanish – ombordagi joyni to'g'ri taqsimlash va texnologiyalardan foydalanish.
7. Avtomatlashtirish va IT tizimlar – ombor operatsiyalarini samarali boshqarish uchun maxsus dasturlar va texnologiyalarni qo'llash.

Ombor logistikasi kompaniya xarajatlarini kamaytirish, mahsulotlarni tezkor yetkazib berish va ta'minot zanjirining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Axborot logistikasi (Information Logistics)

Axborot logistikasi – bu ta'minot zanjiridagi barcha logistika jarayonlarini samarali boshqarish uchun zarur bo'lgan axborotni yig'ish, qayta ishlash, uzatish va saqlash





bilan shugʻullanadigan soha. U moddiy oqimlar (xomashyo, mahsulotlar, transport va resurslar) haqidagi maʼlumotlarni toʻgʻri boshqarish orqali biznes jarayonlarining uzluksizligini taʼminlaydi.

Axborot logistikasi vazifalari:

1. Maʼlumotlarni yigʻish va qayta ishlash – ombor zaxiralari, transport harakati, buyurtmalar va boshqa jarayonlar haqidagi maʼlumotlarni toʻplash va tahlil qilish.
2. Logistika jarayonlarini avtomatlashtirish – zamonaviy dasturiy taʼminot va axborot tizimlari (ERP, WMS, TMS) yordamida logistika operatsiyalarini boshqarish.
3. Axborot oqimini muvofiqlashtirish – ishlab chiqaruvchi, yetkazib beruvchi, ombor va mijozlar oʻrtasidagi maʼlumot almashinuvini tezkor va aniq tashkil etish.
4. Real vaqt rejimida monitoring va nazorat – GPS, RFID, IoT kabi texnologiyalar yordamida yuk harakati va taʼminot jarayonlarini kuzatish.
5. Xavfsizlik va maʼlumotlarni himoya qilish – axborot tizimlarini kiberxavfsizlik choralari koʻrib, ruxsatsiz kirishlardan himoya qilish.
6. Tahlil va rejalashtirish – logistika jarayonlarining samaradorligini oshirish uchun tahliliy maʼlumotlardan foydalanish.

Axborot logistikasi orqali kompaniyalar oʻz logistika jarayonlarini optimallashtirib, xarajatlarni kamaytirish, xizmat sifatini oshirish va tezkor qaror qabul qilish imkoniyatiga ega boʻladilar.

Logistika samaradorligini oshirish quyidagi afzalliklarga ega:

- ✓ Xarajatlarni kamaytirish – ortiqcha transport va saqlash xarajatlaridan qochish.
- ✓ Vaqtni tejash – mahsulot va xizmatlarni tezroq yetkazib berish.
- ✓ Ish samaradorligini oshirish – ishlab chiqarish va taʼminot jarayonlarini yaxshilash.
- ✓ Mijozlar qoniqishini taʼminlash – buyurtmalarni aniq va oʻz vaqtida yetkazish.
- ✓ Barqarorlik va ekologik samaradorlik – chiqindilarni kamaytirish va resurslardan oqilona foydalanish.

Xulosa: Logistika zamonaviy iqtisodiyotning ajralmas qismi boʻlib, samarali boshqarilgan logistika tizimi biznesning muvaffaqiyatli ishlashi va raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi. Raqamli texnologiyalar va





avtomatlashtirish rivojlanishi natijasida logistika yanada innovatsion va samarali bo'lib bormoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati :

1. M.M. Toirova , A.J.Abdullaev “ Logistika “ o'quv qo'llanma “ Durdona “ nashriyoti Buxoro -2020 [128, 40-41-b].
2. Q.A.Dadaboyev “ Logistika “ Iqtisod-Moliya Toshkent -2007 [236-b]
3. “ Logistika asoslari “ Toshkent -2005 [160-b]
4. F.O.Bazarov , B.X.Ma'murov “Logistika asoslari “ Tafakkur bo'stoni nashriyoti Toshkent -2017 [192-b].

